

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ: СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стойчик Т.І.,

Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей

Система управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців – складне і динамічне явище, яке з часу отримання Україною незалежності стало предметом особливої уваги держави [6]. Основними причинами посиленої уваги держави до системи управління якістю підготовки стали: стратегічний курс України на інтеграцію у європейський та світовий простір; нові типи закладів професійної освіти (далі – ЗПО) в Україні; принципові відмінності в системі управління якістю у ЗПО в Україні та за її межами; складність в отриманні відповідної роботи за кордоном випускникам вітчизняних ЗПО.

Усі ці причини зумовлені специфікою суспільного ладу, притаманного попередньому періоду розвитку України. Тотальний державний контроль за системою підготовки фахівців відокремив вітчизняну систему професійної освіти від процесів розвитку систем освіти інших держав, а відтак – і від розвитку системи управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців та надання якісних освітніх послуг.

Порушена проблема знайшла своє відображення у положеннях науковців, які здійснювали дослідження щодо пошуків шляхів формування конкурентоспроможності випускника вищого навчального закладу (Ю. М. Атаманчук, М. Ю. Россоха); фахівця-освітянина (Т. Ю. Андріяко, В. І. Бондар, Т. Д. Дем'янюк, Ю. І. Завалевський, С. В. Мудра, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, О. Г. Романовський, О. О. Романовська, Л. А. Руденко, Л. М. Сергеева); якості освітніх послуг та конкурентоспроможності фахівців (В. В. Зайченко, Т. В. Гавриленко).

Мета статті полягає у глибокому аналізі сучасних напрямів наукових досліджень з управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти в Україні.

Формування конкурентоздатного фахівця пов'язано із сферою наукових пошуків і узагальненням кращого та експериментального досвіду. Визначальним принципом сучасної педагогічної науки має стати антропоцентризм психолого-педагогічних знань, втілення якого в освітній процес людини, що навчається і стоїть перед вибором, має відкрити потенційний зміст унікальності людського буття.

Зараз все помітніші зміни у масовій соціально-економічній свідомості. Зона найбільшої невизначеності ринкової інформації стає ареною прориву в майбутнє, де розгортається конкуренція, яка розуміється як пошук нових можливостей, знань, досягнення успіху в роботі. У даному контексті рушійною силою пошуку інноваційних можливостей є конкурентоздатний фахівець, який прагне досягти найбільш ефективного симбіозу своїх унікальних знань з ринковою ситуацією і тим самим забезпечити першість у конкуренції на ринку праці.

Якість підготовки конкурентоздатних фахівців для різних галузей промислового, сільськогосподарського виробництва та сфери послуг у різні часи здійснювалася на різних організаційно-методичних засадах, котрі не могли бути незмінними. Слід об'єктивно визнати, що на попередніх етапах у реалізації знайдених підходів було багато позитивного.

Наукові дослідження з проблем теорії і методики професійної освіти, теорії виховання, дидактики матимуть випереджувальний характер і спрямовуватимуться на прогнозування розвитку професійно-технічної (професійної) освіти, професійного навчання персоналу на виробництві, безробітних громадян, обґрунтування та проектування нових організаційно-педагогічних форм підготовки робітників, змісту професійної освіти, інноваційних технологій навчання і професійного виховання.

Розширення експериментальної роботи з цих проблем забезпечує експериментальну перевірку та експертизу інновацій у професійному навчанні, створення умов для впровадження результатів досліджень у практику роботи професійних та інших навчальних закладів. Здійснення наукових досліджень має

ґрунтуватися на об'єднанні зусиль Національної академії наук, Національної академії педагогічних наук України, інших галузевих академій наук, науково-дослідних установ міністерств, відомств і підприємств, а також вищих навчальних закладів [5, с.40].

В останні роки ХХІ ст. почали з'являтися наукові дослідження в галузі управління освітою в цілому та окремих напрямів управління (організація, планування, фінансування та ін.)

У наукових дослідженнях в Україні домінує економічний підхід при розгляді конкурентоспроможного підприємства та підготовки конкурентоздатного фахівця у процесі професійної освіти.

Серед наукових праць відзначимо докторські дисертації Н. І. Верхоглядової «Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в процесі формування людського капіталу» (2005) та О. С. Шніпко «Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації» (2008). Дослідники розглянули сутність, чинники, тенденції та суперечності постіндустріальної глобалізації; показали значення державної підтримки вітчизняного виробника як засобу забезпечення його конкурентоспроможності; розробили концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності освіти як складової частини процесу забезпечення національних інтересів. Оцінено трансформацію процесу підготовки людського капіталу в розрізі регіонів, контексті результативності, сфері вищої освіти та розроблені методологічні підходи до оцінки ефективності вищої освіти [3, 7].

Наукові розвідки з економічних наук стосуються здебільшого досліджень з проблем підвищення конкурентоспроможності підприємств, а саме: дисертації О. О. Мезенцевої «Напрями підвищення конкурентоспроможності металургійний підприємств України» (2014); Т. В. Федорової «Підвищення конкурентоспроможності підприємств хлібопекарної галузі» (2015); І. М. Алтухової «Конкурентоспроможність продукції металургійного підприємства» (2010); О. В. Павлової «Конкурентоспроможність продукції підприємств сільськогосподарського машинобудування» (2008); Н. П. Вандяк

«Конкурентоспроможність продукції цукробурякового виробництва і стратегія її підвищення» (2014).

Серед дисертаційних досліджень з економічних дисциплін нашу увагу привертають розвідки О. Я. Горинь «Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти» (2016), І. М. Леган «Конкурентоспроможність молоді на ринку праці : шляхи забезпечення та напрями підвищення» (2015); Д. Г. Ратнікової «Підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу найманих працівників в умовах глобалізації» (2010), І. М. Геращенко «Конкурентоспроможність людських ресурсів на ринку праці» (2010).

Аналіз результатів дисертаційних досліджень останніх років дає можливість стверджувати, що недостатньо уваги приділяється вивченню соціопсихологічних аспектів їх підготовки. Відсутність такого аналізу з використанням результатів цих розвідок впливає на досягнення оптимальної взаємодії: особа – роботодавець – навчальний заклад у виборі стратегії і тактики підготовки конкурентоспроможних фахівців, їх використанні і відтворенні. Л. А. Дудко «Конкурентоспроможність спеціаліста в умовах ринкової економіки» (2004). Автор вперше в соціологічній літературі показала значення конкурентоспроможності спеціаліста як інтегральної характеристики професійно-кваліфікаційних, особистісних і трудових властивостей індивіда та обґрунтувала потребу й необхідність використання інноваційних педагогічних технологій у процесі відбору абітурієнтів, виявила мотиваційні чинники, які стимулюють формування конкурентоспроможного спеціаліста, навчання студентів [4].

Для нашого дослідження представляють науковий інтерес погляди психологічних наук на питання взаємодії людини і середовища, їхнього взаємовпливу і детермінації. Зокрема, кандидатські дисертації: О. І. Алексеевої «Психологічне забезпечення розвитку конкурентоздатності управлінського персоналу освітніх організацій державної форми власності» (2016), де дослідниця аналізує психологічні особливості розвитку конкурентоздатності

управлінського персоналу освітніх організацій державної форми власності. Наведено психологічні проблеми щодо розвитку конкурентоздатності управлінського персоналу освітніх організацій державної форми власності, психологічні типи конкурентоздатності управлінського персоналу. Висвітлено результати ефективності впровадження системи тренінгів; Л. В. Галаган «Психологічні особливості розвитку конкурентоздатності безробітних-майбутніх підприємців» (2015); В. П. Хапілової «Соціально-психологічні умови формування конкурентоздатності майбутніх менеджерів» (2006), у якій дослідниця здійснила аналіз соціально-психологічних умов формування конкурентоздатності майбутніх менеджерів; О. А. Філь «Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до роботи в конкурентоздатній управлінській команді» (2006), де здійснено аналіз особливостей формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до роботи в конкурентоздатній управлінській команді, розроблено систему тренінгових програм для формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до роботи в конкурентоздатній управлінській команді, наведено результати її експериментального впровадження.

Важливою проблемою також є підготовка конкурентоспроможного спеціаліста, як інноваційна потреба в умовах докорінних соціально-економічних суспільних змін: цілей трудової діяльності, умов їх досягнення, інтересів і потреб суб'єктів даного процесу, механізмів їх регулювання та ін.

Наукові розвідки, безумовно, базувались на досягненнях загальної теорії управління, напрацюваннях освітнього менеджменту. У класифікаторі наукових спеціальностей спеціальність 13.00.06 – теорія і методика управління освітою як галузь педагогічної науки, яка досліджує методологічне, теоретичне і прикладне забезпечення функціонування і розвитку всіх рівнів управління освітньою галуззю з'явилась у 2006 році (Постанова Президії вищої атестаційної комісії №6-06/8 від 14.09.2006 р. «Про затвердження переліку паспортів у галузі педагогічних наук»).

Не залишилася непомітною дисертація В. О. Бикової «Управління

процесом формування конкурентоздатного фахівця в умовах диверсифікації освіти», спеціальність – 13.00.06 (2013), де дослідниця здійснила наукове обґрунтування системи управління процесом формування конкурентоздатного фахівця у вищому навчальному закладі, розробила організаційно-педагогічне забезпечення функціонування та розвитку системи управління його формуванням. Автор наукової розвідки визначила конкурентоздатність фахівця як складну, багаторівневу інтегральну властивість, яка дозволяє особистості відповідно до її індивідуальних властивостей, потреб, прагнень брати участь і отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній сфері професійної діяльності; визначила структурні компоненти конкурентоздатності фахівця (аксіологічний, когнітивний, особистісний, професійний), детерміновано рівні сформованості досліджуваного феномену (низький, середній, високий) та розкрито їх зміст [2].

Останніми роками теорія і методика професійної освіти (13.00.04) отримала результати наукового дослідження С. М. Безбородих «Формування конкурентоспроможних майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» (2016). У рукописі на основі аналізу наукової літератури визначено стан розробленості проблеми формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки, теоретико-методологічні засади її формування, розкрито сутність та структуру досліджуваного феномену; обґрунтовано педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки [1].

Слід наголосити, що нині в Україні продовжуються наукові дослідження з напрямку управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. Так, у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України заординовано теми:

– «Педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки» (13.00.04) дослідник І. В. Бобирська,

– «Педагогічні умови підготовки конкурентоздатних кваліфікованих робітників сфери морського туризму в професійному навчанні (13.00.04) – О. В. Кантур;

– «Формування конкурентоспроможності майбутніх кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах сфери послуг» (13.00.04) – О. М. Лісовська;

– «Формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах» (13.00.04) – О. В. Скорнякова;

– «Управління розвитком конкурентоспроможності загальноосвітнього навчального закладу» (13.00.06) – А. М. Літкевич;

– «Психологічні особливості розвитку конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу (19.00.10) – І. Ю. Жовнер.

В останні роки збільшилася кількість праць, де мова вже йде про підготовку конкурентоздатних фахівців і, відповідно, необхідність готувати конкурентоздатних випускників у ЗПО.

В. М. Кожеваткін приділив увагу розробці педагогічних умов формування конкурентоспроможності менеджерів туризму; В. В. Листопад — підготовці конкурентоздатного фахівця економічного профілю; А.Є.Спіцина – формування конкурентоздатності економістів у процесі вивчення фахових дисциплін; Л. М. Сергеева – науково-педагогічних працівників; О. В. Штепа – підготовці конкурентоздатних управлінських кадрів; О. Є. Чуба – розвиток конкурентоздатності викладача вищої школи та ін. Проте, залишаються недостатньо розробленими багато питань щодо пошуку оптимальної моделі управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців.

З наведеного вище можна зробити висновки про перспективність напрямів та тенденцій наукових досліджень з управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців. Збагачується предметне поле досліджень за рахунок фундаментальних проблем наук, пов'язаних з глобалізацією, трансформацією соціальних відносин, новим етапом науково-інформаційних

змін, зростанням ролі ринкових відносин тощо. На жаль, недостатньо висвітлюється спадкоємність досліджень та критичне переосмислення інтелектуальних досягнень попередників, що стає підґрунтям для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Безбородих С. М. Формування конкурентоспроможних майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд.. пед.. наук: 13.00.04 / Луганський нац.. ун-т ім. Т.Шевченка. Старобільськ, 2016. 272 с.
2. Бикова В. О. Управління процесом формування конкурентоздатного фахівця в умовах диверсифікації освіти : дис. ... канд. пед. наук, 13.00.06 / Дніпропетровський ун-т ім. А.Нобеля. Дніпропетровськ, 2013. 215 с.
3. Верхоглядова Н. І. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в процесі формування людського капіталу : дис. ... д-ра екон. наук: 08.02.03 / Дніпропетровський національний ун-т. Дніпропетровськ, 2005. 503 с.
4. Дудко Л. А. Конкурентоспроможність спеціаліста в умовах ринкової економіки: Дис. ... канд.. соціолог. наук: 22.00.04 / Інститут соціології. Київ, 2004. 196 с.
5. Сергеева Л. М. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: теорія і методика : монографія. Херсон: Айлант, 2013. 452 с.
6. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського / Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 136 с.
7. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації / Київ : Наукова думка, 2003. 324 с.